TEISINGUMO TEISMO (antroji kolegija) SPRENDIMAS

2025 m. gegužės 8 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose – Direktyva (ES) 2016/1919 – Teisinė pagalba – Direktyva 2013/48/ES – Teisė turėti advokatą baudžiamajame procese – Procesinės garantijos pažeidžiamiems asmenims – Šių asmenų pažeidžiamumo nustatymas – Teisinės prezumpcijos nebuvimas – Tiesioginis veikimas – Įtariamojo apklausa nedalyvaujant advokatui – Įrodymų, gautų pažeidžiant procesines teises, priimtinumas“

Byloje C-530/23 (*Barało*) [i],

dėl *Sąd Rejonowy we Włocławku* (Vloclaveko apylinkės teismas, Lenkija) 2023 m. rugpjūčio 17 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2023 m. rugpjūčio 17 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą baudžiamojoje byloje prieš

K. P.,

dalyvaujant

Prokurator Rejonowy we Włocławku,

TEISINGUMO TEISMAS (antroji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkė K. Jürimäe (pranešėja), antrosios kolegijos teisėjo pareigas einantis Teisingumo Teismo pirmininkas K. Lenaerts, teisėjai M. Gavalec, Z. Csehi ir F. Schalin,

generalinė advokatė T. Ćapeta,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– *Prokurator Rejonowy we Włocławku*, atstovaujamo T. Rutkowska-Szmydyńska,

– Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna,

– Čekijos vyriausybės, atstovaujamos M. Smolek, T. Suchá ir J. Vláčil,

* Proceso kalba: lenkų.

[i] Šios bylos pavadinimas išgalvotas. Jis neatitinka jokios bylos šalies tikrojo vardo, pavardės ar pavadinimo.

– Europos Komisijos, atstovaujamos J. Hottiaux ir M. Wasmeier,

susipažinęs su 2024 m. lapkričio 14 d. posėdyje pateikta generalinės advokatės išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl išaiškinimo:

– ESS 6 straipsnio 1–3 dalių ir 19 straipsnio 1 dalies antros pastraipos,

– Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 4 ir 47 straipsnių,

– 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms (OL L 297, 2016, p. 1) 1 straipsnio 2 dalies, 2 straipsnio 1 dalies b punkto, 4 straipsnio 5 dalies, 8 ir 9 straipsnių,

– 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu (OL L 294, 2013, p. 1) 3 straipsnio 2 dalies a–c punktų ir 3 dalies a ir b punktų,

– 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacijos (2013/C 378/02) dėl procesinių garantijų pažeidžiamiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose (OL C 378, 2013, p. 8; toliau – Komisijos rekomendacija), 6, 7, 11 ir 13 punktų, ir

– Sąjungos teisės viršenybės, veiksmingumo ir tiesioginio veikimo principų.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant K. P. baudžiamąją bylą dėl, pirma, narkotinių ir psichotropinių medžiagų laikymo ir, antra, elgesio apsvaigus nuo narkotinių medžiagų.

Teisinis pagrindas

Tarptautinė teisė

3 2012 m. gruodžio 20 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucija 67/187 priimtų Jungtinių Tautų principų ir gairių dėl teisinės pagalbos baudžiamojo teisingumo sistemoje prieinamumo 23 ir 32 punktai suformuluoti taip:

„23. Policija, prokuratūra ir teismai privalo užtikrinti, kad į juos besikreipiantys asmenys, kurie neturi galimybių mokėti advokatui ir (arba) yra pažeidžiami, gautų teisinę pagalbą.

<…>

32. Turi būti imamasi specialių priemonių siekiant užtikrinti, kad teisinė pagalba būtų iš tikrųjų prieinama moterims, vaikams ir specialiųjų poreikių turinčioms grupėms, įskaitant psichinius ligonius [ir] narkotikų naudotojus [vartotojus], bet tuo neapsiribojant. Šiomis priemonėmis turi būti atsižvelgiama į specialiųjų poreikių turinčių grupių poreikius, ir jos turi būti pritaikytos prie lyties ir amžiaus.“

Sąjungos teisė

Direktyva 2013/48

4 Direktyvos 2013/48 50 ir 51 konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„(50) valstybės narės turėtų užtikrinti, kad vertinant įtariamųjų arba kaltinamųjų padarytus pareiškimus arba įrodymus, gautus pažeidžiant jų teisę turėti advokatą, arba tais atvejais, kai tos teisės atžvilgiu buvo leista taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą pagal šią direktyvą, būtų gerbiamos teisės į gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą. Šiame kontekste reikėtų atsižvelgti į Europos žmogaus teisių teismo jurisprudenciją, kurioje nustatyta, kad teisės į gynybą bus iš esmės nepataisomai pažeistos, kai asmeniui nuteisti būtų naudojamasi inkriminuojamaisiais pareiškimais, padarytais policijos tardymo metu, tam asmeniui neturint advokato. Tai neturėtų daryti poveikio pareiškimų naudojimui kitiems tikslams, leidžiamiems pagal nacionalinę teisę, pavyzdžiui, dėl poreikio vykdyti neatidėliotinus tyrimų veiksmus, kad būtų išvengta kitų nusikalstamų veikų vykdymo arba rimtų neigiamų pasekmių kitiems asmenims, arba susijusius su neatidėliotinu poreikiu užkirsti kelią baudžiamajam procesui kylančiam rimtam pavojui, kai turint advokatą arba vilkinant tyrimą būtų nepataisomai pakenkta vykdomam tyrimui, susijusiam su sunkiu nusikaltimu. Be to, tai neturėtų daryti poveikio nacionalinėms įrodymų priimtinumo taisyklėms ar sistemoms, ir neturėtų būti užkirsta galimybė valstybėms narėms išlaikyti sistemą, kurioje visi esami įrodymai gali būti pateikti teismui ar teisėjui, netaikant atskiro ar išankstinio tokių įrodymų priimtinumo vertinimo;

(51) tinkamo teisingumo vykdymo prielaida – pareiga rūpintis įtariamaisiais arba kaltinamaisiais, esančiais potencialiai nepalankioje padėtyje. Todėl prokuratūra, teisėsaugos ir teisminės institucijos turėtų tiems asmenims sudaryti palankias sąlygas veiksmingai pasinaudoti šioje direktyvoje numatytomis teisėmis, pavyzdžiui, atsižvelgdamos į visus galimus pažeidžiamumo veiksnius, kurie daro poveikį asmenų naudojimuisi teise turėti advokatą ir teise reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, taip pat imdamosi tinkamų veiksmų siekiant užtikrinti, kad tos teisės būtų garantuojamos.“

5 Tos direktyvos 2 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje nustatyta, kad ji „taikoma įtariamiesiems arba kaltinamiesiems baudžiamajame procese nuo to momento, kai valstybės narės kompetentingos valdžios institucijos oficialiu pranešimu arba kitu būdu jiems buvo pranešta, kad jie įtariami arba kaltinami padarę nusikalstamą veiką, nepriklausomai nuo to, ar jų laisvė atimta. Ji taikoma iki proceso pabaigos, t. y. iki bus galutinai išspręstas klausimas, ar įtariamasis arba kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką, įskaitant, atitinkamais atvejais, bausmės skyrimą ir sprendimą dėl apeliacinio skundo“.

6 Šios direktyvos 3 straipsnis „Teisė turėti advokatą baudžiamajame procese“ suformuluotas taip:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji ir kaltinamieji turėtų teisę turėti advokatą tokiu laiku ir būdu, kad atitinkami asmenys galėtų praktiškai ir veiksmingai pasinaudoti savo teisėmis į gynybą.

2. Įtariamieji arba kaltinamieji turi teisę nepagrįstai nedelsiant turėti advokatą. Bet kuriuo atveju įtariamieji arba kaltinamieji turi teisę turėti advokatą nuo toliau išvardytų momentų, atsižvelgiant į tą, kuris yra anksčiausias:

a) prieš juos apklausiant policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisme;

b) tyrimo arba kitoms kompetentingoms valdžios institucijoms atliekant tyrimo ar kitus įrodymų rinkimo veiksmus pagal [Direktyvos 2013/48] 3 dalies c punktą;

c) nepagrįstai nedelsiant nuo laisvės atėmimo momento;

d) kai jie šaukiami atvykti į teismą, turintį jurisdikciją baudžiamosiose bylose, deramu laiku prieš jiems atvykstant į tą teismą.

3. Teisę turėti advokatą sudaro šie elementai:

a) valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji turėtų teisę be pašalinių susitikti ir bendrauti su jiems atstovaujančiu advokatu, be kita ko, prieš apklausą policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisme;

b) valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji turėtų teisę, kad į jų apklausą atvyktų ir joje veiksmingai dalyvautų jų advokatas. Toks dalyvavimas atitinka nacionalinės teisės procedūras, jei tokiomis procedūromis nedaromas poveikis veiksmingam naudojimuisi atitinkama teise ir tos teisės esmei. Kai advokatas dalyvauja apklausoje, tokio dalyvavimo faktas pažymimas laikantis dokumentavimo tvarkos pagal atitinkamos valstybės narės teisę;

<…>“

7 Minėtos direktyvos 12 straipsnyje „Teisių gynimo priemonės“ numatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad įtariamieji arba kaltinamieji vykstant baudžiamajam procesui, taip pat asmenys, kuriuos prašoma perduoti pagal Europos arešto orderio vykdymo procedūras, turėtų veiksmingų teisių gynimo priemonių pagal nacionalinę teisę, kuriomis galėtų pasinaudoti tais atvejais, kai pažeidžiamos šioje direktyvoje numatytos teisės.

2. Nedarant poveikio nacionalinėms įrodymų priimtinumo taisyklėms ir sistemoms, valstybės narės užtikrina, kad vertinant įtariamųjų arba kaltinamųjų baudžiamojo proceso metu padarytus pareiškimus arba įrodymus, gautus pažeidžiant jų teisę turėti advokatą, arba tais atvejais, kai šios teisės atžvilgiu buvo leista taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą pagal 3 straipsnio 6 dalį, būtų gerbiamos teisės į gynybą ir į teisingą bylos nagrinėjimą.“

8 Direktyvos 2013/48 13 straipsnyje nustatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad taikant šią direktyvą būtų atsižvelgiama į specialiuosius pažeidžiamų įtariamųjų ir kaltinamųjų poreikius.“

Direktyva 2016/1919

9 Direktyvos 2016/1919 1, 3, 4, 6, 17–19, 23 ir 24 konstatuojamosiose dalyse nustatyta:

„(1) šia direktyva siekiama užtikrinti teisės turėti advokatą, kaip nustatyta pagal [Direktyvą 2013/48], veiksmingumą, suteikiant valstybių narių finansuojamo advokato pagalbą įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui <…>.

<…>

(3) teisė į teisinę pagalbą vykstant baudžiamajam procesui yra įtvirtinta [Chartijos] 47 straipsnio trečioje pastraipoje <…> laikantis sąlygų, kurios nustatytos to[je] nuostato[je]. <…>

(4) 2009 m. lapkričio 30 d. Taryba priėmė Rezoliuciją dėl veiksmų plano, skirto įtariamųjų ar kaltinamųjų baudžiamuosiuose procesuose procesinėms teisėms stiprinti [OL C 295, 2009, p. 1] (toliau – Veiksmų planas). Veiksmų plane raginama palaipsniui priimti priemones, susijusias su teise į vertimą raštu ir žodžiu (A priemonė), teise į informaciją apie teises ir informaciją apie kaltinimus (B priemonė), teise į teisinę konsultaciją ir teisinę pagalbą (C priemonė), teise į giminių, darbdavių ir konsulinių įstaigų informavimą (D priemonė), taip pat su specialiomis pažeidžiamų įtariamųjų ar kaltinamųjų apsaugos priemonėmis (E priemonė).

<…>

(6) kol kas priimtos penkios priemonės dėl procesinių teisių baudžiamajame procese pagal Veiksmų planą, t. y. [2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese (OL L 280, 2010, p. 1), 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (OL L 142, 2012, p. 1)], Direktyva 2013/48, 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES)] 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo (OL L 65, 2016, p. 1) ir 2016 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/800 dėl procesinių garantijų vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji ar kaltinamieji (OL L 132, 2016, p. 1).

<…>

(17) Pagal [1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK)] 6 straipsnio 3 dalies c punktą neturintys pakankamai lėšų sumokėti už advokato pagalbą įtariamieji ir kaltinamieji turi teisę į teisinę pagalbą, kai tai būtina teisingumo interesams apsaugoti. Ši būtiniausia taisyklė leidžia valstybėms narėms vertinti finansinę padėtį, pagrįstumą arba abu šiuos aspektus. Tų vertinimų atlikimas neturėtų riboti pagal Chartiją ir EŽTK užtikrintų ir Teisingumo Teismo ir EŽTT išaiškintų teisių ir procesinių garantijų ar nukrypti nuo jų;

(18) valstybės narės turėtų nustatyti praktines teisinės pagalbos teikimo taisykles. Tokiose taisyklėse būtų galima apibrėžti, kad teisinė pagalba teikiama įtariamajam, kaltinamajam ar prašomam perduoti asmeniui pateikus prašymą. Tačiau atsižvelgiant visų pirma į specialiuosius pažeidžiamų asmenų poreikius, toks prašymas neturėtų būti laikomas esmine teisinės pagalbos suteikimo sąlyga;

(19) kompetentingos institucijos turėtų suteikti teisinę pagalbą nepagrįstai nedelsdamos, vėliausiai prieš atitinkamo asmens apklausą policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje arba teisminėje institucijoje, arba prieš atliekant šioje direktyvoje nurodytus konkrečius tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus. Jei kompetentingos institucijos negali laiku to padaryti, jos turėtų prieš tokią apklausą ar prieš atliekant tokius tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus suteikti bent skubiąją ar laikinąją teisinę pagalbą;

<…>

(23) įgyvendindamos šią direktyvą valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų gerbiama pagrindinė teisė į teisinę pagalbą, kaip numatyta Chartijoje ir EŽTK. Tai darydamos jos turėtų laikytis Jungtinių Tautų dokumento „Naudojimosi teisine pagalba baudžiamosios teisės sistemoje principai ir gairės“;

(24) nedarant poveikio nacionalinės teisės nuostatoms dėl privalomo advokato dalyvavimo, kompetentinga institucija turėtų nepagrįstai nedelsdama priimti sprendimą dėl teisinės pagalbos suteikimo arba nesuteikimo. Kompetentinga institucija turėtų būti nepriklausoma institucija, kompetentinga priimti sprendimus dėl teisinės pagalbos suteikimo, arba teismas, įskaitant vieną posėdžiaujantį teisėją. Vis dėlto skubiais atvejais taip pat turėtų būti galima laikinai įtraukti policiją ir prokuratūrą tiek, kiek tai būtina siekiant laiku suteikti teisinę pagalbą[.]“

10 Šios direktyvos 1 straipsnyje „Dalykas“ nustatyta:

„1. Šia direktyva nustatomos bendros būtiniausios taisyklės dėl teisės į teisinę pagalbą:

a) įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir

<…>

2. Ši direktyva papildo direktyvas [2013/48] ir [2016/800]. Jokia šios direktyvos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti tose direktyvose nustatytas teises.“

11 Direktyvos 2016/1919 2 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Ši direktyva taikoma įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui, kurie pagal Direktyvą [2013/48] turi teisę turėti advokatą ir:

a) kurių laisvė apribota;

b) kuriems pagal Sąjungos ar nacionalinės teisės reikalavimus turi padėti advokatas arba

c) kurie privalo ar kuriems leidžiama dalyvauti atliekant tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus, tarp kurių yra bent jau:

i) asmenų [įtariamųjų] atpažinimas;
ii) akistata;
iii) nusikaltimo [situacijos] atkūrimas.

2. Ši direktyva taip pat taikoma prašomiems perduoti asmenims juos suėmus vykdančiojoje valstybėje narėje, kurie turi teisę turėti advokatą pagal Direktyvą 2013/48/ES.“

12 Direktyvos 2016/1919 4 straipsnis „Teisinė pagalba vykstant baudžiamajam procesui“ suformuluotas taip:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad teisę į teisinę pagalbą turėtų neturintys pakankamai lėšų sumokėti už advokato pagalbą įtariamieji ir kaltinamieji, kai tai būtina teisingumo interesams apsaugoti.

2. Valstybės narės gali įvertinti finansinę padėtį, pagrįstumą arba abu šiuos aspektus, kad nustatytų, ar turi būti suteikta teisinė pagalba pagal 1 dalį.

<…>

5. Valstybės narės užtikrina, kad teisinė pagalba būtų suteikiama nepagrįstai nedelsiant, vėliausiai prieš apklausą policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje arba teisminėje institucijoje, arba prieš atliekant 2 straipsnio 1 dalies c punkte nurodytus tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus.

<…>“

13 Tos pačios direktyvos 8 straipsnyje „Teisių gynimo priemonės“ nurodyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad įtariamiesiems, kaltinamiesiems ir prašomiems perduoti asmenims būtų numatytos veiksmingos teisių gynimo priemonės pagal nacionalinę teisę, kuriomis jie galėtų pasinaudoti tais atvejais, kai pažeidžiamos jų teisės pagal šią direktyvą.“

14 Minėtos direktyvos 9 straipsnis „Pažeidžiami asmenys“ suformuluotas taip:

„Valstybės narės užtikrina, kad įgyvendinant šią direktyvą būtų atsižvelgiama į specialiuosius pažeidžiamų įtariamųjų, kaltinamųjų ir prašomų perduoti asmenų poreikius.“

15 Direktyvos 11 straipsnyje „Draudimas bloginti sąlygas“ numatyta:

„Jokia šios direktyvos nuostata negali būti aiškinama kaip ribojanti teises ir procesines garantijas, kurios užtikrinamos pagal Chartiją, EŽTK arba kitas susijusias tarptautinės teisės nuostatas, ar bet kurios valstybės narės teisės nuostatas, kuriose numatoma aukštesnio lygio apsauga, arba kaip nukrypstanti nuo jų.“

Komisijos rekomendacija

16 Komisijos rekomendacijos 1, 6, 7, 11 ir 13 konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„(1) Rekomendacijos tikslas – paskatinti valstybes nares sustiprinti visų įtariamųjų ar kaltinamųjų, kurie dėl savo amžiaus, psichinės ar fizinės būklės ar kitokios negalios negali suprasti baudžiamojo proceso ar veiksmingai jame dalyvauti, (pažeidžiamų asmenų) procesines teises;

<…>

(6) labai svarbu, kad įtariamojo ar kaltinamojo baudžiamojoje byloje pažeidžiamumas būtų skubiai nustatytas ir pripažintas. Šiuo tikslu policijos pareigūnai ar kitų teisėsaugos ar teisminių institucijų pareigūnai turėtų atlikti pirminį vertinimą. Kompetentingoms institucijoms taip pat turėtų būti suteikta galimybė prašyti nepriklausomo eksperto įvertinti pažeidžiamumo laipsnį, pažeidžiamo asmens reikmes ir bet kokių priemonių, kurių imtasi ar ketinama imtis to asmens atžvilgiu, tinkamumą;

(7) įtariamiesiems ar kaltinamiesiems arba jų advokatams turi būti suteikta teisė nacionalinės teisės pagrindu užginčyti galimo pažeidžiamumo baudžiamajame procese vertinimą, visų pirma jei tai labai trukdytų naudotis pagrindinėmis teisėmis ar jas apribotų. Kad suteiktų tokią teisę, valstybės narės neprivalo numatyti specialios apeliacinės procedūros, atskiro mechanizmo ar skundų nagrinėjimo procedūros, kurių laikantis būtų galima užginčyti neigiamą vertinimą ar atsisakymą jį atlikti;

<…>

(11) asmenys, kurie pripažinti itin pažeidžiamais, nesugeba sekti ir suprasti baudžiamojo proceso. Siekiant užtikrinti jų teises į teisingą bylos nagrinėjimą, jiems neturėtų būti suteikiama galimybė atsisakyti teisės turėti advokatą;

<…>

(13) pažeidžiami asmenys ne visada gali suprasti jiems policijos užduodamus klausimus. Siekiant išvengti apklausos turinio užginčijimo ir nereikalingo klausimų kartojimo, turėtų būti daromas apklausos garso ir vaizdo įrašas.“

17 Šios rekomendacijos 2 skirsnyje įtvirtintas 4 punktas „Pažeidžiamų asmenų nustatymas“. Šis 4 punktas suformuluotas taip:

„Pažeidžiami asmenys turi būti skubiai nustatyti ir pripažinti [tokiais]. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visos kompetentingos institucijos galėtų prašyti nepriklausomo eksperto atlikti sveikatos patikrinimą, kad būtų nustatyta, ar asmuo yra pažeidžiamas, koks jo pažeidžiamumo laipsnis ir specifinės reikmės. Ekspertas gali pateikti pagrįstą nuomonę dėl priemonių, kurių imtasi ar ketinama imtis to asmens atžvilgiu, tinkamumo.“

18 Minėtos rekomendacijos 3 skirsnį „Pažeidžiamų asmenų teisės“ sudaro dešimt dalių, iš kurių keturios pavadintos „Nediskriminavimas“, „Pažeidžiamumo prezumpcija“, „Teisė turėti advokatą“ ir „Apklausos įrašai“. Tos pačios rekomendacijos 6 punktas, esantis pirmoje iš šių keturių dalių, suformuluotas taip:

„Pažeidžiamiems asmenims suteiktos procesinės teisės, atsižvelgiant į jų pažeidžiamumo pobūdį ir laipsnį, turėtų būti gerbiamos viso baudžiamojo proceso metu.“

19 Komisijos rekomendacijos 7 punkte „Pažeidžiamumo prezumpcija“ nustatyta:

„Valstybės narės turėtų numatyti pažeidžiamumo prezumpciją, visų pirma asmenų, turinčių rimtų psichologinių, protinių, fizinių ar jutimo sutrikimų, arba sergančių psichikos ligomis ar turinčių kognityvinių sutrikimų, kurie trukdo jiems suprasti procesą ir veiksmingai jame dalyvauti, atžvilgiu.“

20 Šios rekomendacijos dalyje „Teisė turėti advokatą“ esančiame 11 punkte nustatyta:

„Jei pažeidžiamas asmuo nesugeba suprasti ir sekti proceso, jam neturėtų būti suteikiama galimybė atsisakyti teisės turėti advokatą, kaip nustatyta Direktyvoje [2013/48].“

21 Minėtos rekomendacijos dalyje „Apklausos įrašai“ įtvirtintame 13 punkte numatyta:

„Turėtų būti daromas pažeidžiamų asmenų ikiteisminio tyrimo apklausų garso ir vaizdo įrašas.“

Lenkijos teisė

22 Pagal pagrindinėje baudžiamojoje byloje taikytinos redakcijos 1997 m. birželio 6 d. *ustawa – Kodeks postępowania karnego* (Įstatymas dėl Baudžiamojo proceso kodekso) (*Dz. U.*, 2022, 1375 pozicija); (toliau – BPK) 6 punktą kaltinamasis turi teisę į gynybą, įskaitant teisę turėti advokatą. Jis apie šią teisę turi būti informuojamas.

23 BPK 79 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad baudžiamojoje byloje kaltinamasis privalo turėti advokatą, jei kyla pagrįstų abejonių, kad veikos padarymo metu jis gebėjo suvokti veikos reikšmę ar valdyti savo elgesį arba to gebėjimo trūko ar jis buvo labai ribotas (3 punktas), taip pat, jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jo psichikos sveikatos būklė leidžia savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese arba gintis (4 punktas). Be to, BPK 79 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad, be kita ko, šio straipsnio 1 dalyje nurodytais atvejais advokato dalyvavimas teismo posėdyje ir posėdžiuose, kuriuose kaltinamasis turi dalyvauti, yra privalomas.

24 Pagal BPK 168a straipsnį įrodymai negali būti pripažinti nepriimtinais vien dėl to, kad buvo gauti pažeidžiant procesines taisykles arba padarius Baudžiamojo kodekso 1 straipsnio 1 dalyje nurodytą nusikalstamą veiką (išskyrus atvejus, kai įrodymai buvo gauti valstybės pareigūnui vykdant tarnybines pareigas tiriant nužudymą, tyčinį kūno sužalojimą ar laisvės atėmimą).

25 BPK 300 straipsnis susijęs su įtariamojo teise į informaciją. Taigi prieš pirmąją apklausą įtariamajam turi būti pranešta apie jo teises būti išklausytam, tylėti arba atsisakyti atsakyti į klausimus, kaltinimo turinį ir jo pakeitimus, pateikti prašymus atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus, teisę turėti advokatą, įskaitant prašymą *ex officio* paskirti advokatą tam tikrais atvejais, apie kuriuos jis turi būti informuotas, susipažinti su galutine ikiteisminio tyrimo bylos medžiaga

ir BPK 301 straipsnyje įtvirtintomis teisėmis, taip pat su BPK 74 straipsnyje įtvirtintomis pareigomis ir pasekmėmis. Įtariamasis turi gauti šią informaciją raštu ir patvirtinti, kad ją gavo pasirašydamas patvirtinimą apie informacinio dokumento gavimą.

26 Pagal BPK 301 straipsnį įtariamojo prašymu jis apklausiamas dalyvaujant paskirtam advokatui. Tai, kad šis advokatas nedalyvauja, netrukdo atlikti apklausos.

27 Pagal BPK 344a straipsnį bylą nagrinėjantis teismas grąžina bylą prokurorui, kad šis užbaigtų tyrimą, jeigu iš bylos medžiagos matyti, kad yra didelių proceso trūkumų, visų pirma būtinybė surinkti įrodymų, ir jei šiam teismui kyla didelių sunkumų, siekiant atlikti būtinus veiksmus. Grąžindamas bylą prokurorui, tas teismas nurodo, kokia kryptimi turi būti tęsiamas papildomas tyrimas, ir, jei reikia, kokių priemonių imtis. Dėl šios nutarties šalys gali pareikšti ieškinį.

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

28 *Sąd Rejonowy we Włocławku* (Vloclaveko apylinkės teismas, Lenkija), prašymą priimti prejudicinį sprendimą šioje byloje pateikęs teismas, nagrinėja K. P. baudžiamąją bylą.

29 Kaip nurodė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, baudžiamasis persekiojimas buvo pradėtas tokiomis aplinkybėmis. 2022 m. liepos 22 d., gavę pranešimą apie dviejų transporto priemonių susidūrimą, policijos pareigūnai atliko K. P. asmenybės patikrinimą. Jis buvo išlipęs iš savo automobilio, atrodė nervingas, kalbėjo painiai ir nenuosekliai.

30 Policijos pareigūnai paprašė perduoti visus jo turimus daiktus, kurių laikymas galimai galėjo būti uždraustas. K. P. išėmė iš krepšio polietileninius maišelius su baltos spalvos milteliais ir žalios spalvos džiovinta medžiaga. Šios medžiagos buvo konfiskuotos ir vėliau atitinkamai identifikuotos kaip galimai amfetaminas ir marihuana.

31 Po tapatybės patikrinimo K. P. buvo sulaikytas ir pristatytas į ligoninę, joje paimtas kraujo mėginys siekiant patikrinti, ar jis vartojo narkotinių medžiagų. Jam buvo pareikšti kaltinimai dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų laikymo.

32 K. P. buvo informuotas apie teisę turėti pasirinktą advokatą ir apie teisę į valstybės skiriamą advokatą, jeigu jo turtinė padėtis neleidžia šio pasirinkti. Jis taip pat buvo informuotas apie teisę būti išklausytam, tylėti ir neatsakyti į klausimus. Apklausos protokole yra policijos pareigūno pastaba, kad, „remiantis jo pareiškimais, [K. P.] yra sveikas, jam netaikomas ir nebuvo taikomas joks psichiatrinis, medikamentinis ar neurologinis gydymas“.

33 K. P. neatsisakė teisės turėti advokatą, bet ir neprašė, kad jis jam būtų paskirtas. Nėra jokių įrodymų, kad policijos pareigūnas apžiūrėjo K. P. tam, kad nustatytų, ar per apklausą nebuvo apsvaigęs nuo medžiagų, keičiančių jo suvokimą ar gebėjimą prisiminti faktines aplinkybes, arba ar jautė narkotinių medžiagų poveikį, ar ne.

34 Buvo atlikta K. P. turėtų ir iš jo konfiskuotų medžiagų, taip pat ligoninėje paimtų jo kraujo mėginių mokslinė ekspertizė. Remiantis amfetamino koncentracija šiuose mėginiuose, buvo padaryta išvada, kad imant kraują K. P. buvo „apsvaigęs nuo narkotikų, kurių poveikis panašus į alkoholio“. 2022 m. rugpjūčio 7 d. jam buvo pareikšti kaltinimai dėl automobilio vairavimo apsvaigus nuo medžiagos, kurios poveikis panašus į alkoholio.

35 2022 m. spalio 14 d. kaltinamasis aktas jam buvo perduotas ligoninės psichiatrijos skyriuje, kuriame tuo metu buvo laikomas. Jis buvo išklausytas nedalyvaujant advokatui, be to, prokuroras neprašė paskirti valstybės advokato. Taip pat nebuvo atliktas jo apklausos audiovizualinis įrašas.

36 Prieš šią apklausą 2022 m. rugpjūčio 22 d. apklaustas gydytojas psichiatras, anksčiau gydęs K. P., nurodė, kad suinteresuotojo asmens psichinė būklė, t. y. jo psichinės ligos simptomų sunkumas, neleidžia jam dalyvauti procesiniuose veiksmuose, ir kad ši būklė gali išlikti bent kelias savaites. Be to, iš K. P. medicininės bylos, kuri 2022 m. rugsėjo 23 d. prokuroro prašymu buvo perduota prokurorui, matyti, kad nuo 2021 m. birželio 30 d. iki 2022 m. liepos 22 d. suinteresuotasis asmuo kelis kartus buvo gydomas psichiatrijos ligoninėje dėl šizofrenijos ir šizoafektinių sutrikimų. Iš to taip pat matyti, kad iš pradžių buvo nustatyta, kad K. P. kenčia dėl psichikos ir kitų dėl narkotinių ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo atsiradusių sutrikimų, taip pat psichozės.

37 2022 m. gruodžio 15 d. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui buvo pateiktas kaltinamasis aktas.

38 2023 m. vasario 28 d. šis teismas, remdamasis BPK 344a straipsnio 1 dalimi, nusprendė perduoti bylą prokuratūrai, kad ši ją papildytų: apklaustų K. P. dalyvaujant advokatui ir gautų ekspertų psichiatrų nuomonę dėl jo psichikos sveikatos būklės nusikalstamos veikos padarymo ir jam iškeltos baudžiamosios bylos metu.

39 Vis dėlto prokuratūrai pateikus skundą, *Sąd Okręgowy we Włocławku* (Vloclaveko apygardos teismas, Lenkija) šį sprendimą panaikino. Byla buvo grąžinta prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, kad šis priimtų sprendimą dėl tolesnio bylos nagrinėjimo.

40 Šiuo klausimu šis teismas nurodo konstatavęs, kad per tyrimo procedūrą nebuvo atlikta jokio individualaus vertinimo, siekiant patikrinti, ar K. P. padėtis buvo pažeidžiama, dėl ko reikėjo paskirti valstybės finansuojamą advokatą. Taip pat nebuvo nustatyta, ar psichikos sveikata leidžia jam savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese arba gintis.

41 Remdamasis šiomis išvadomis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas daro išvadą, kad iš K. P. buvo atimta, pirma, minimali apsauga, į kurią jis, kaip įtariamasis ir galimai pažeidžiamas asmuo, turi teisę pagal Direktyvą 2016/1919, ir, antra, teisės, į kurias visi įtariamieji galėtų pretenduoti pagal direktyvas 2012/13 ir 2013/48. Iš esmės tai yra teisės turėti advokatą užtikrinimas pažeidžiamais laikomiems asmenims ir jų teisė gauti teisinę pagalbą, kai tik jie įtariami padarę nusikalstamą veiką.

42 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, tokia situacija susiklostė dėl to, kad šios direktyvos nebuvo tinkamai ir visiškai perkeltos į nacionalinę teisę, ir dėl to, kad Komisijos rekomendacija nebuvo įgyvendinta Lenkijos teisės sistemoje. Taigi pirmiausia reikia nustatyti, ar atitinkamos minėtų direktyvų nuostatos atitinka tiesioginio veikimo kriterijus.

43 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad galiojančiose baudžiamojo proceso normose nėra pakankamai tikslių taisyklių, kuriomis vadovaujantis kiekvienam asmeniui, patenkančiam į direktyvų 2013/48 ir 2016/1919 taikymo sritį, būtų užtikrintos visos šiose direktyvose numatytos teisės, kaip antai teisė nedelsiant turėti advokatą, teisė į advokato pagalbą ankstyvojoje ikiteisminio tyrimo stadijoje arba teisė į tai, kad jo poreikiai būtų nustatyti nedelsiant ir prieš jį apklausiant kaip įtariamąjį. Negalėdamas aiškinti šių taisyklių

taip, kad jos atitiktų Sąjungos teisę, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, antra, ar ne tik nacionaliniai teismai, bet ir visos nacionalinės valdžios institucijos, atsakingos už įstatymo taikymo užtikrinimą, privalo jų netaikyti.

44 Trečia, prašyme priimti prejudicinį sprendimą jį pateikęs teismas nurodo, kad siekia „nustatyti veiksmingą teisių gynimo priemonę“, kuria remiantis būtų galima pašalinti teisių, kuriomis pagal Direktyvą 2016/1919 įtariamasis turėjo pasinaudoti ankstesniais proceso etapais, pažeidimo pasekmes. Šiuo tikslu jis remiasi šios direktyvos 8 straipsniu ir Direktyvos 2013/48 12 straipsniu, taip pat Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija.

45 Ketvirta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas dėl įtariamojo ar kaltinamojo, kuris, kaip nustatyta, yra pažeidžiamas asmuo, ir jam turi būti nedelsiant suteikta teisinė pagalba pagal Direktyvą 2016/1919, padėties. Šiam teismui kyla klausimas, ar nacionalinės valdžios institucijos, kaip antai prokuroras, kurios dalyvauja ikiteisminio tyrimo stadijoje ir jam vadovauja, privalo užtikrinti veiksmingą teisinę apsaugą pagal šią direktyvą, kai už atitinkamą nusikalstamą veiką baudžiama laisvės atėmimo bausme. Be to, veiksmingam Sąjungos teisės taikymui būtinas ne tik teismų, bet ir institucijų, atsakingų už baudžiamąjį persekiojimą, nepriklausomumas ir nešališkumas bylose, turinčiose sąsają su Sąjungos teise.

46 Šiomis aplinkybėmis *Sąd Rejonowy we Włocławku* (Vloclaveko apylinkės teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar [Direktyvos 2016/1919] 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 18, 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su [Direktyvos 2013/48] 3 straipsnio 2 dalies a ir [b] punktais bei 3 straipsnio 3 dalies a punktu, remiantis [Komisijos rekomendacijos] 6, 7, 11 ir 13 punktais, turi būti aiškinami taip, kad jais nustatoma tiesiogiai veikianti ir privaloma norma, pagal kurią draudžiama atlikti tokius veiksmus, kaip pažeidžiamo asmens ar pažeidžiamumo situacijoje esančio asmens apklausa be advokato dalyvavimo, kai yra objektyvių faktinių prielaidų skirti teisinę pagalbą, o ikiteisminio tyrimo institucija nepagrįstai nedelsdama nesuteikia teisinės pagalbos (įskaitant skubiąją ar laikinąją) prieš šio asmens (pažeidžiamo asmens *in concreto*) apklausą policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisminėje institucijoje arba prieš atliekant konkrečius tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus?

2. Ar [Direktyvos 2016/1919] 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 18, 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, remiantis [Komisijos rekomendacijos] 6, 7, 11 ir 13 punktais, nepaisant faktinių prielaidų nedelsiant atlikti nustatymą, turi būti aiškinami taip, kad: [i)] galimo pažeidžiamumo procesinio nustatymo ar asmens pripažinimo pažeidžiamu nebuvimas, nors yra tai pagrindžiančių objektyvių faktinių prielaidų; [ii)] taip pat galimybės užginčyti galimo pažeidžiamumo įvertinimą ir nepagrįstai nedelsiant suteikti tokiam asmeniui teisinę pagalbą nebuvimas neleidžiamas jokiais atvejais bylose dėl nusikalstamų veikų, už kurias baudžiama laisvės atėmimo bausme, o aplinkybės, kad nebuvo nustatytas pažeidžiamumas ir nesuteikta teisinė pagalba, turi būti aiškiai nurodytos sprendime dėl apklausos nedalyvaujant advokatui, kurį iš esmės turi būti galima skųsti?

3. Ar [Direktyvos 2016/1919] 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 18, 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, remiantis [Komisijos rekomendacijos] 6, 7, 11 ir 13 punktais, turi būti aiškinami taip, kad jei valstybė narė baudžiamajame procese nenustatė pažeidžiamumo prezumpcijos,

įtariamasis netenka galimybės pasinaudoti [Direktyvos 2016/1919] 9 straipsnyje, aiškinamame pagal [Komisijos rekomendacijos] 11 punktą, numatyta garantija, todėl teisminės institucijos esant tokiai situacijai privalo tiesiogiai taikyti šios direktyvos nuostatas?

4. Jei bent į vieną iš pirmojo–trečiojo klausimų būtų atsakyta teigiamai – ar šiuose klausimuose nurodytų abiejų direktyvų nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiamos tokios nacionalinės teisės nuostatos, kaip:
   a) [BPK] 301 straipsnio antras sakinys, pagal kurį įtariamasis dalyvaujant paskirtam advokatui apklausiamas tik paties prašymu, o dėl advokato neatvykimo į įtariamojo apklausą nedraudžiama atlikti apklausos;
   b) BPK 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktai, pagal kuriuos baudžiamojoje byloje kaltinamasis (įtariamasis) privalo turėti advokatą, jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jis sugebėjo suvokti veikos reikšmę ar valdyti savo elgesį nusikalstamos veikos padarymo metu arba tas gebėjimas buvo labai ribotas, taip pat jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jo psichikos sveikatos būklė leidžia jam savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese arba gintis?

5. Ar [Direktyvos 2013/48] 3 straipsnio 2 dalies a punktas kartu su 3 straipsnio 3 dalies b punktu, siejami su direktyvų viršenybės ir tiesioginio veikimo principu, įpareigoja ikiteisminio tyrimo institucijas, teismus ir visas valstybės institucijas nepaisyti su [šia] direktyva nesuderinamų nacionalinės teisės aktų nuostatų, kaip antai nurodytų ketvirtajame klausime, ir dėl to, atsižvelgiant į tai, kad suėjo perkėlimo į nacionalinę teisę terminas, pakeisti nacionalinės teisės normą pirma minėtomis tiesiogiai veikiančiomis [minėtos] direktyvos normomis?

6. Ar [Direktyvos 2016/1919] 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis, siejami su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, turi būti aiškinami taip, kad, nesant sprendimo suteikti teisinę pagalbą arba nesiėmus veiksmų dėl teisinės pagalbos suteikimo pažeidžiamam asmeniui ar asmeniui, kurio padėtis, kaip preziumuojama, yra pažeidžiama pagal [Komisijos rekomendacijos 7 punktą], ir paskui policijai ar kitai teisėsaugos institucijai atlikus dalyvaujant tokiam asmeniui tiriamuosius veiksmus, įskaitant veiksmą, kurio negalima pakartoti teisme, baudžiamąją bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, taip pat bet kurios kitos valstybės teisminės institucijos (ikiteisminio tyrimo institucijos) baudžiamojoje byloje privalo netaikyti su direktyva nesuderinamų nacionalinės teisės aktų nuostatų, kaip antai nurodytų ketvirtajame klausime, todėl, atsižvelgiant į tai, kad suėjo perkėlimo į nacionalinę teisę terminas, pakeisti nacionalinę normą pirma nurodytomis tiesiogiai veikiančiomis direktyvos normomis net ir tuo atveju, kai toks asmuo pasirinko advokatą jau pabaigus tyrimą ir prokurorui pateikus teismui kaltinamąjį aktą?

7. Ar [Direktyvos 2016/1919] 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, remiantis [Komisijos rekomendacijos] 6, 7, 11 ir 13 punktais, turi būti aiškinami taip, kad valstybė narė turi užtikrinti skubų įtariamojo pažeidžiamumo nustatymą ir pripažinimą, taip pat suteikti teisinę pagalbą įtariamiesiems ar kaltinamiesiems baudžiamojoje byloje, kuriems taikoma pažeidžiamumo prezumpcija, ar kurie yra pažeidžiami, ir ši pagalba yra privaloma net ir tuo atveju, kai kompetentinga institucija neprašo nepriklausomo eksperto įvertinti pažeidžiamumo laipsnio, pažeidžiamo asmens poreikių ir bet kokių tokiam asmeniui taikomų ar numatomų priemonių tinkamumo, kol nepriklausomas ekspertas neatliko tinkamo vertinimo?

8. Jei į septintąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai – ar pirma nurodytos direktyvos ir [Komisijos rekomendacijos] nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kaip antai BPK 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktai, pagal kuriuos baudžiamajame procese kaltinamasis privalo turėti advokatą tik tuo atveju, jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jis sugebėjo suvokti veikos reikšmę ar valdyti savo elgesį veikos padarymo metu arba tas gebėjimas buvo labai ribotas, taip pat jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jo psichikos sveikatos būklė leidžia jam savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese arba gintis?

9. Ar [Direktyvos 2016/1919] 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, remiantis [Komisijos rekomendacijos] 6, 7, 11 ir 13 punktais ir pažeidžiamumo prezumpcija, turi būti aiškinami taip, kad kompetentingos institucijos (prokuratūra, policija) ne vėliau kaip prieš pirmąją įtariamojo apklausą policijoje ar kitoje kompetentingoje institucijoje privalo nedelsdamos atlikti procesinį veiksmą – nustatyti įtariamojo pažeidžiamumą ir jį pripažinti baudžiamojoje byloje, taip pat užtikrinti teisinę pagalbą ar *ad hoc* (laikinąją) pagalbą ir susilaikyti nuo įtariamojo apklausos, kol jam bus suteikta teisinė pagalba ar *ad hoc* (laikinoji) pagalba?

10. Jei į devintąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai – ar
[Direktyvos 2016/1919] 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalimi, remiantis [Komisijos rekomendacijos] 6, 7, 11 ir 13 punktais, turi būti aiškinami taip, kad jais valstybėms narėms nustatyta pareiga savo nacionalinėje teisėje aiškiai įtvirtinti pagrindus ir kriterijus, kuriais remiantis galima netaikyti įtariamojo baudžiamojoje byloje pažeidžiamumo nustatymo ir pripažinimo nedelsiant ir nesuteikti jam teisinės pagalbos arba skubiosios (laikinosios) pagalbos, ir kad galimi nukrypimai turi būti proporcingi, riboti laiko atžvilgiu ir nepažeisti teisingo bylos nagrinėjimo principo, be to, jie turi būti procesinio sprendimo dėl leidimo laikinai nukrypti formos ir dėl šio sprendimo šalis iš esmės turi turėti teisę reikalauti, kad tokį sprendimą peržiūrėtų teismas?

11. Ar ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa ir [Chartijos] 47 straipsnis kartu su [Direktyvos 2013/48] 3 straipsnio 2 dalies a punktu ir 3 dalies a ir b punktais, siejami su [Direktyvos 2016/1919] 1 straipsnio 2 dalimi ir 27 konstatuojamąja dalimi, taip pat su 8 straipsniu, turi būti aiškinami taip, kad tuo atveju, kai procesinė institucija nesuteikė teisinės pagalbos ir nenurodė sprendimo nesuteikti teisinės pagalbos asmeniui, kuriam taikoma pažeidžiamumo prezumpcija, ar kuris yra pažeidžiamas (kaip nustatyta [Komisijos rekomendacijos] 7 ir 11 punktuose) nepriėmimo priežasčių, toks asmuo turi teisę į veiksmingą teisinės gynybos priemonę, o tokia priemone turi būti laikomas nacionalinės procesinės teisės institutas, nustatytas BPK 344a straipsnyje, kuriame nurodyta, kad byla turi būti grąžinama prokurorui tam, kad:
   a) ikiteisminio tyrimo institucija nustatytų įtariamojo baudžiamojoje byloje pažeidžiamumą ir jį pripažintų;
   b) įtariamajam būtų suteikta galimybė prieš apklausą pasikonsultuoti su advokatu;
   c) įtariamasis būtų apklaustas dalyvaujant advokatui ir būtų padarytas apklausos garso ir vaizdo įrašas;
   d) advokatas galėtų susipažinti su bylos medžiaga, pažeidžiamas asmuo ir valstybės finansuojamas advokatas ar įtariamojo pasirinktas advokatas galėtų pateikti galimus įrodymus?

12. Ar [Chartijos] 4 straipsnis kartu su [ESS 6 straipsnio 1, 2 ir 3 dalimis], siejami su [EŽTK] 3 straipsniu, atsižvelgiant į pažeidžiamumo prezumpciją pagal [Komisijos rekomendacijos] 7 punktą, turi būti aiškinami taip, kad policijos pareigūno ar kito asmens, įgalioto atlikti tiriamąjį veiksmą, vykdoma įtariamojo apklausa psichiatrijos ligoninės sąlygomis, neatsižvelgiant į nesaugumą, esant ypač ribotai saviraiškos laisvei ir specifiniam psichiniam pažeidžiamumui ir nedalyvaujant advokatui, yra nežmoniškas elgesys, todėl toks procesinis apklausos veiksmas apskritai diskvalifikuotinas kaip prieštaraujantis Sąjungos pagrindinėms teisėms?

13. Jei į dvyliktąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai – ar jame nurodytos nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad jomis: [i)] nacionaliniam teismui, nagrinėjančiam baudžiamąją bylą, kuri patenka į [Direktyvos 2016/1919], siejamos su [Komisijos rekomendacijos] 7 punktu, taikymo sritį ir į [Direktyvos 2013/48] taikymo sritį; taip pat [ii)] bet kurioms kitoms baudžiamojo proceso institucijoms, kurios byloje atlieka procesinius veiksmus, suteikiama teisė (arba nustatoma pareiga) netaikyti su direktyva nesuderinamų nacionalinės teisės aktų nuostatų, įskaitant visų pirma BPK 168a straipsnį, ir atitinkamai – atsižvelgiant į tai, kad suėjo direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminas – pakeisti nacionalinę normą pirma nurodytomis tiesiogiai veikiančiomis šios direktyvos normomis net ir tais atvejais, kai toks asmuo, baigus tyrimą ir prokurorui pateikus teismui kaltinamąjį aktą, pasirenka advokatą?

14. Ar [Direktyvos 2016/1919] 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis kartu su 19, 24 ir 27 konstatuojamosiomis dalimis, siejami su [Direktyvos 2013/48] 3 straipsnio 2 dalies a, b ir c punktais ir 3 dalies b punktu kartu su ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa ir Europos Sąjungos teisės veiksmingumo principu, turi būti aiškinami taip, kad prokuroras tyrimo baudžiamojoje byloje stadijoje privalo veikti visapusiškai laikydamasis Direktyvos 2016/1919 reikalavimų, kurie turi tiesioginį poveikį, taigi – užtikrinti, kad įtariamajam ar kaltinamajam, saugomam pagal šią direktyvą, byloje būtų suteikta veiksminga teisminė apsauga pradedant nuo anksčiausio iš šių terminų:
    a) prieš jo apklausą policijoje ar kitoje teisėsaugos ar teisminėje institucijoje;
    b) kai teisėsaugos ar kitos kompetentingos institucijos atlieka tiriamuosius ar kitus įrodymų rinkimo veiksmus pagal [Direktyvos 2013/48] 3 straipsnio 3 dalies c punktą;
    c) iš karto po laisvės atėmimo (turimas omenyje ir buvimas psichiatrijos ligoninėje), o prireikus jis privalo nevykdyti aukštesnio rango prokurorų nurodymų, jei yra įsitikinęs, kad jų vykdymas pakenktų veiksmingai įtariamojo (kuris, kaip preziumuojama, yra pažeidžiamas) apsaugai, įskaitant jo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą ar bet kurią kitą teisę, kuri jam suteikiama pagal Direktyvą [2016/1919], siejamą su Direktyva [2013/48]?

15. Jei į keturioliktąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai – ar ESS 19 straipsnio 1 dalies antra pastraipa, kurioje nustatomas veiksmingos teisminės apsaugos principas, siejama su ESS 2 straipsniu, remiantis teisinės valstybės principu pagal jo aiškinimą, pateiktą Teisingumo Teismo jurisprudencijoje (žr. 2019 m. gegužės 27 d. Sprendimą *OG ir PI (Liubeko ir Cvikau prokuratūros)*, C-508/18 ir C-82/19 PPU, EU:C:2019:456), taip pat ESS 19 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje ir [Chartijos] 47 straipsnyje nustatytas teisėjų nepriklausomumo principas pagal aiškinimą, pateiktą Teisingumo Teismo jurisprudencijoje (žr. 2018 m. vasario 27 d. Sprendimą *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*, C-64/16, EU:C:2018:117), turi būti aiškinami taip, kad pagal šiuos principus dėl galimybės generaliniam prokurorui ar prokuratūrų vadovams duoti žemesnio rango prokurorams privalomus nurodymus, įpareigojančius žemesnio rango prokurorus netaikyti tiesiogiai veikiančių Sąjungos teisės nuostatų arba apsunkinančius jų taikymą, draudžiamos nacionalinės teisės aktų nuostatos, kuriose nustatoma prokuratūros priklausomybė nuo

vykdomosios valdžios institucijos, kaip antai teisingumo ministro, ir nacionalinės teisės aktai, kuriais ribojamas prokurorų nepriklausomumas taikant Sąjungos teisę, visų pirma *prawo o prokuraturze* (2016 m. sausio 28 d. Prokuratūros įstatymas) (*Dz. U.*, 2016, 176 pozicija, su daliniais pakeitimais) 1 straipsnio 2 dalis, 3 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktai, 7 straipsnio 1 –6 dalys ir 8 dalis bei 13 straipsnio 1 ir 2 dalys, iš kurių turinio matyti, kad teisingumo ministras, kuris taip pat yra generalinis prokuroras ir aukščiausias prokuratūros organas, turi įgaliojimus duoti privalomus nurodymus žemesnio rango prokurorams, taip pat tiek, kiek tai riboja ar trukdo tiesiogiai taikyti Sąjungos teisę?“

Dėl proceso Teisingumo Teisme

47 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paprašė Teisingumo Teismo taikyti Teisingumo Teismo procedūros reglamento 105 straipsnio 1 dalyje numatytą pagreitintą procedūrą. 2023 m. lapkričio 8 d. Nutartimi *Barało* (C-530/23, EU:C:2023:927) Teisingumo Teismo pirmininkas, išklausęs teisėją pranešėją ir generalinę advokatę, nusprendė atmesti šį prašymą.

Dėl prejudicinių klausimų

48 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai iš esmės susiję su kelių direktyvų 2013/48 ir 2016/1919 nuostatų išaiškinimu. Šiais klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia nustatyti pažeidžiamo asmens teisės turėti advokatą ir teisės į teisinę pagalbą apimtį.

49 Vis dėlto klausimai, susiję su keliomis Sąjungos teisės sąvokomis ir įvairiais proceso aspektais, kaip antai tam tikrų direktyvų 2013/48 ir 2016/1919 nuostatų tiesioginio veikimo nustatymu arba šiose direktyvose įtvirtinta pareiga nustatyti teisių gynimo priemones, papildo pagrindinį prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalyką ir kartojasi įvairių prejudicinių klausimų formuluotėse.

50 Atsižvelgiant į tai, kaip visi šie klausimai susiję, pirmiausia reikia kartu išnagrinėti pirmąjį–dešimtąjį, tryliktąjį ir keturioliktąjį klausimus, kiek jie susiję su pažeidžiamų asmenų teisės turėti advokatą ir teisės į teisinę pagalbą apimtimi, taip pat su galimos nacionalinės teisės aktų neatitikties iš direktyvų 2013/48 ir 2016/1919 kylančioms pareigoms pasekmėmis, antra, antrąjį, dešimtąjį ir vienuoliktąjį klausimus, kiek jie susiję su veiksmingos teisių gynimo priemonės reikalavimu šiose direktyvose numatytų teisių pažeidimo atveju ir įrodymų priimtinumu, trečia, dvyliktąjį klausimą ir galiausiai, ketvirta, penkioliktąjį klausimą.

Dėl pirmojo–dešimtojo, tryliktojo ir keturioliktojo klausimų, kiek jie susiję su pažeidžiamo asmens teisės turėti advokatą ir teisės į teisinę pagalbą apimtimi, taip pat dėl galimos nacionalinės teisės aktų neatitikties iš direktyvų 2013/48 ir 2016/1919 kylantiems įpareigojimams pasekmių

51 Pirmuoju–dešimtuoju, tryliktuoju ir keturioliktuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2016/1919 1 straipsnio 2 dalis, 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis, siejami su Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies a–c punktais ir 3 straipsnio 3 dalies a ir b punktais, turi būti aiškinami taip, kad valstybės narės privalo, pirma, užtikrinti, kad kaltinamojo arba įtariamojo pažeidžiamumas būtų nustatytas ir pripažintas prieš šį asmenį ar įtariamąjį apklausiant

baudžiamajame procese arba prieš imantis konkrečių su juo susijusių tyrimo ar įrodymų rinkimo priemonių, ir, antra, užtikrinti jų teisę turėti advokatą pasinaudojant teisine pagalba šio proceso tikslais.

52 Šie prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimai apima kelias problemas, kurias reikia išnagrinėti paeiliui. Pirmiausia reikia nustatyti atitinkamas direktyvų 2013/48 ir 2016/1919 taikymo sritis ir jų tarpusavio ryšį. Antra, reikia įvertinti pažeidžiamo asmens teisės turėti advokatą ir teisės į teisinę pagalbą apimtį. Galiausiai, siekiant pateikti išsamų atsakymą šiam teismui, reikia išnagrinėti galimos nacionalinės teisės aktų neatitikties įpareigojimams, kylantiems iš direktyvų 2013/48 ir 2016/1919, pasekmes.

Dėl direktyvų 2013/48 ir 2016/1919 taikymo sričių ir jų sąsajos

53 Iš Direktyvos 2016/1919 1 straipsnio 2 dalies aiškiai matyti, kad ja papildoma Direktyva 2013/48, nes teisė į teisinę pagalbą yra susijusi su naudojimusi teise turėti advokatą. Be to, Direktyvos 2016/1919 2 straipsnio 1 dalies a–c punktuose numatyta, kad ji baudžiamajame procese taikoma įtariamiesiems ir kaltinamiesiems, kurie turi teisę turėti advokatą pagal Direktyvą 2013/48 ir kurių laisvė atimta, arba kuriems pagal Sąjungos ar nacionalinės teisės reikalavimus turi padėti advokatas, arba kurie privalo ar kuriems leidžiama dalyvauti atliekant tam tikrus tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus.

54 Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies a–d punktuose nurodyta, kad įtariamieji ir kaltinamieji baudžiamajame procese bet kuriuo atveju turi teisę turėti advokatą keturiais išvardytais momentais. Ši teisė jiems turi būti užtikrinta, pirma, prieš juos apklausiant policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje ar teisme; antra, atliekant tam tikrus tyrimo ar kitus įrodymų rinkimo veiksmus; trečia, nepagrįstai nedelsiant nuo laisvės atėmimo momento; arba, ketvirta, deramu laiku prieš jiems atvykstant į kompetentingą teismą.

55 Taigi iš šių įvairių nuostatų matyti, kad Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies a–d punktuose išvardytų įvykių atsiradimas lemia ne tik teisės turėti advokatą atsiradimą, bet ir kartu Direktyvos 2016/1919 taikymą ir joje įtvirtintą teisę į teisinę pagalbą.

56 Šis šiose dviejose direktyvose numatytos apsaugos sutapimas taip pat išplaukia iš Direktyvos 2016/1919 4 straipsnio 5 dalies, pagal kurią valstybės narės aiškiai įpareigojamos užtikrinti, kad teisinė pagalba būtų suteikiama nepagrįstai nedelsiant, vėliausiai prieš apklausą policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje arba teisminėje institucijoje, arba prieš atliekant 2 straipsnio 1 dalies c punkte nurodytus tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus.

57 Ankstyvo teisinės pagalbos suteikimo svarbą patvirtina minėtos direktyvos 24 konstatuojamoji dalis. Iš jos matyti, kad skubiais atvejais turėtų būti galima laikinai įtraukti policiją ir prokuratūrą tiek, kiek tai būtina siekiant laiku suteikti teisinę pagalbą.

58 Taigi Direktyvos 2016/1919 4 straipsnio 5 dalimi įgyvendinamas šia direktyva siekiamas tikslas, kuriuo, kaip nurodyta jos pirmoje konstatuojamojoje dalyje, siekiama užtikrinti Direktyvoje 2013/48 numatytos teisės turėti advokatą veiksmingumą, suteikiant valstybių narių finansuojamo advokato pagalbą įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui.

59 Iš tiesų teisė turėti advokatą yra pagrindinis principas, kuris turi leisti įtariamiesiems ir kaltinamiesiems konkrečiai ir veiksmingai pasinaudoti teise į gynybą. Taigi šie įtariamieji arba kaltinamieji turi teisę turėti advokatą nepagrįstai nedelsiant ir bet kuriuo atveju nuo iš keturių konkrečių Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies a–d punktuose išvardytų įvykių, tarp kurių yra apklausa policijoje, atsižvelgiant į tą, kuris yra anksčiausias (šiuo klausimu žr. 2024 m. gegužės 14 d. Sprendimo *Stachev*, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, 47 ir 48 punktus). Darytina išvada, jog tam, kad advokato pagalba būtų veiksminga, pati teisinė pagalba turi būti suteikta ankstyvoje proceso stadijoje (pagal analogiją žr. 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Rayonna prokuratura Lom*, C-467/18, EU:C:2019:765, 50 punktą).

Dėl pažeidžiamo asmens teisės turėti advokatą ir teisės į teisinę pagalbą apimties

60 Dėl pažeidžiamų asmenų padėties pažymėtina, kad pagal Direktyvos 2013/48 13 straipsnį ir Direktyvos 2016/1919 9 straipsnį valstybės narės panašiai įpareigojamos užtikrinti, kad įgyvendinant šią direktyvą būtų atsižvelgiama į specialiuosius pažeidžiamų asmenų, kurie yra įtariami ar kaltinami, poreikius.

61 Pirma, šiuo klausimu Teisingumo Teismas nusprendė, kad psichikos sutrikimų turintys asmenys patenka į šiame 13 straipsnyje nurodytų pažeidžiamų asmenų kategoriją (šiuo klausimu žr. 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Rayonna prokuratura Lom*, C-467/18, EU:C:2019:765, 48 punktą). Kadangi, kaip nurodyta šio sprendimo 53 punkte, Direktyva 2016/1919 papildo Direktyvą 2013/48 ir kadangi šiomis dviem direktyvomis siekiama bendro tikslo – užtikrinti įtariamųjų ar kaltinamųjų teisių apsaugą baudžiamajame procese, jų atitinkamos taikymo sritys *ratione personae* negali skirtis. Darytina išvada, kad psichikos sutrikimų turintys asmenys taip pat priklauso pažeidžiamų asmenų kategorijai, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2016/1919 9 straipsnį.

62 Antra, dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo trečiajame klausime nurodytos tariamos valstybių narių pareigos nustatyti pažeidžiamumo baudžiamajame procese prezumpciją reikia konstatuoti, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas tiksliai nenurodė valstybėms narėms pagal Direktyvos 2013/48 13 straipsnį arba Direktyvos 2016/1919 9 straipsnį nustatyto įpareigojimo apimties. Taigi remiantis šiomis dviem nuostatomis negalima daryti išvados, kad tam tikromis aplinkybėmis valstybės narės privalo nustatyti įtariamojo arba kaltinamojo pažeidžiamumo prezumpciją.

63 Tiesa, Komisijos rekomendacijoje, kurią prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo grįsdamas savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą, valstybės narės raginamos numatyti tokią prezumpciją, be kita ko, kalbant apie asmenis, turinčius psichikos sutrikimų, dėl kurių jie negali suprasti proceso ir veiksmingai jame dalyvauti.

64 Vis dėlto ši rekomendacija yra neprivalomas aktas, kuris valstybėms narėms negali sukurti įpareigojimų. Tai juo labiau pasakytina esant minimaliam suderinimui, kai Sąjungos teisės aktų leidėjas nenumatė konkretaus Direktyvos 2013/48 9 konstatuojamojoje dalyje ir Direktyvos 2016/1919 4 konstatuojamojoje dalyje nurodyto teisiškai įpareigojančio akto dėl specialių pažeidžiamų įtariamųjų ar kaltinamųjų garantijų projekto priėmimo.

65 Direktyvos 2016/1919 23 konstatuojamojoje dalyje nustatyta, kad valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų laikomasi Jungtinių Tautų dokumento „Naudojimosi teisine pagalba baudžiamosios teisės sistemoje principai ir gairės“.

66 Pagal šių principų ir gairių 23 punktą policija, prokurorai ir teisėjai turi užtikrinti, kad į juos besikreipiantys asmenys, kurie neturi lėšų mokėti advokatui ir (arba) yra pažeidžiami, gautų teisinę pagalbą. Minėtų principų ir gairių 32 punkte taip pat nurodyta, kad turi būti imamasi specialių priemonių, kad teisinė pagalba būtų iš tikrųjų prieinama specialiųjų poreikių turinčioms grupėms, visų pirma psichikos ligomis sergantiems asmenims ir narkotikų naudotojams.

67 Be to, Direktyvos 2013/48 51 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad prokuratūra, teisėsaugos ir teisminės institucijos turėtų asmenims, potencialiai esantiems nepalankioje padėtyje, sudaryti palankias sąlygas veiksmingai pasinaudoti šioje direktyvoje numatytomis teisėmis. Tai darydamos jos, be kita ko, turėtų, kaip matyti iš šios konstatuojamosios dalies, atsižvelgti į bet kokį potencialų pažeidžiamumą, darantį poveikį jų naudojimuisi teise turėti advokatą, ir imtis tinkamų priemonių, kad užtikrintų šių teisių įgyvendinimą.

68 Darytina išvada, kad tyrimo institucijos arba bet kuri kita teisėsaugos institucija, pavyzdžiui, prokurorai, turi užtikrinti, kad įtariamojo pažeidžiamumas būtų nustatytas ir pripažintas prieš šį įtariamąjį ar asmenį apklausiant baudžiamajame procese arba prieš imantis konkrečių su juo susijusių tyrimo ar įrodymų rinkimo priemonių, kad šis asmuo, kaip nurodyta šio sprendimo 59 punkte, galėtų konkrečiai ir veiksmingai pasinaudoti teise į gynybą.

69 Be to, iš Direktyvos 2016/1919 18 konstatuojamosios dalies matyti, kad, atsižvelgiant, be kita ko, į specialius pažeidžiamų asmenų poreikius, įtariamojo arba kaltinamojo teisinės pagalbos prašymas neturėtų būti esminė šios pagalbos suteikimo sąlyga.

70 Taigi atrodo, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas nenustatė įtariamųjų ar kaltinamųjų pažeidžiamumo prezumpcijos, tačiau jis neketino teisinės pagalbos suteikimo susieti su pažeidžiamoje padėtyje esančio asmens prašymu.

71 Trečia, tai, kad valstybė narė tam, kad nustatytų, ar turi būti suteikta teisinė pagalba, pasirinko taikyti finansinės padėties kriterijų pagal Direktyvos 2016/1919 4 straipsnio 2 dalį, negali uždelsti šios pagalbos suteikimo pažeidžiamam asmeniui. Iš tiesų, kaip nurodyta šios direktyvos 19 konstatuojamojoje dalyje, kompetentingos institucijos, kurios negali suteikti minėtos pagalbos atitinkamam asmeniui iki jo apklausos policijoje ar kitoje teisėsaugos institucijoje arba prieš atliekant konkrečias tyrimo ar įrodymų rinkimo priemones, turėtų prieš tokią apklausą ar prieš atlikdamos tokius konkrečius veiksmus suteikti skubiąją ar laikinąją teisinę pagalbą.

72 Darytina išvada, kad pažeidžiamam asmeniui, kaip antai psichikos sutrikimų turinčiam asmeniui, turi būti suteikta teisė turėti advokatą, nepagrįstai nedelsiant suteikiant jam nemokamą teisinę pagalbą ir ne vėliau kaip prieš apklausą policijoje ar kitoje teisėsaugos institucijoje arba prieš atliekant tyrimo ar įrodymų rinkimo veiksmus, kuriuose šis asmuo privalo arba kuriuose jam leidžiama dalyvauti.

Dėl galimos nacionalinės teisės aktų neatitikties įpareigojimams, kylantiems iš direktyvų 2013/48 ir 2016/1919, pasekmių

73 Šiuo atveju iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktos informacijos matyti, kad atitinkamos nacionalinės teisės nuostatos, konkrečiai – BPK 79 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktai, numato, kad asmuo privalo turėti advokatą, jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jis geba suvokti veikos reikšmę ar valdyti savo elgesį veikos padarymo metu arba tas gebėjimas buvo labai ribotas, taip pat jeigu kyla pagrįstų abejonių, ar jo psichikos sveikatos būklė leidžia jam

savarankiškai ir tinkamai dalyvauti procese arba gintis. Pagal BPK 301 straipsnį įtariamasis taip pat turi būti apklaustas dalyvaujant paskirtam advokatui, jei pats to prašo, o jei šis advokatas nedalyvauja, tai nėra kliūtis apklausai.

74 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia Teisingumo Teismo dėl tokių nuostatų atitikties Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 ir 3 dalims, taip pat Direktyvos 2016/1919 1 straipsnio 2 daliai, 2 straipsnio 1 dalies b punktui, 4 straipsnio 5 daliai ir 9 straipsniui. Be to, šiam teismui kyla klausimas, ar ikiteisminio tyrimo institucijos, teismai ar bet kuri kita valstybės įstaiga turi netaikyti su Sąjungos teise nesuderinamų nacionalinės teisės nuostatų ir pakeisti jas tiesiogiai veikiančiomis direktyvų 2013/48 ir 2016/1919 nuostatomis.

75 Šiuo klausimu, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų funkcijų atskyrimą, kuriuo grindžiamas SESV 267 straipsnis, Teisingumo Teismas neturi aiškinti nacionalinės teisės nuostatų ar spręsti dėl nacionalinės priemonės atitikties Sąjungos teisei (šiuo klausimu žr. 1977 m. vasario 3 d. Sprendimo *Benedetti*, 52/76, EU:C:1977:16, 25 punktą; 1993 m. sausio 21 d. Sprendimo *Deutsche Shell*, C-188/91, EU:C:1993:24, 27 punktą ir 2024 m. spalio 15 d. Sprendimo *KUBERA*, C-144/23, EU:C:2024:881, 53 punktą).

76 Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar minėtos nacionalinės teisės nuostatos atitinka Sąjungos teisę. Vis dėlto Teisingumo Teismas, atsižvelgdamas į nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateiktą informaciją, turi pateikti tam tikrus šiam teismui naudingus paaiškinimus (2024 m. balandžio 9 d. Sprendimo *Profi Credit Polska (Galutiniu sprendimu užbaigto proceso atnaujinimas)*, C-582/21, EU:C:2024:282, 64 punktas ir 2024 m. spalio 15 d. Sprendimo *KUBERA*, C-144/23, EU:C:2024:881, 53 punktas).

77 Šiomis aplinkybėmis reikia priminti, pirma, kad, siekiant užtikrinti visų šios teisės nuostatų veiksmingumą, pagal viršenybės principą reikalaujama, be kita ko, kad nacionaliniai teismai savo vidaus teisę aiškintų kiek įmanoma taip, kad ji atitiktų atitinkamo Sąjungos teisės akto tekstą ir jo galutinį tikslą, kad būtų pasiektas juo siekiamą tikslą atitinkantis sprendimas (šiuo klausimu žr. 2004 m. spalio 5 d. Sprendimo *Pfeiffer ir kt.*, C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, 119 punktą; 2017 m. birželio 29 d. Sprendimo *Popławski*, C-579/15, EU:C:2017:503, 31 punktą ir 2024 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo *M. S. ir kt. (Nepilnamečio asmens procesinės teisės)*, C-603/22, EU:C:2024:685, 116 punktą).

78 Vis dėlto Sąjungos teisę atitinkančio nacionalinės teisės aiškinimo pareigai taikomi tam tikri apribojimai ir ji, be kita ko, negali būti pagrindas nacionalinę teisę aiškinti *contra legem* (šiuo klausimu žr. 2017 m. birželio 29 d. Sprendimo *Popławski*, C-579/15, EU:C:2017:503, 33 punktą ir 2024 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo *M. S. ir kt. (Nepilnamečio asmens procesinės teisės)*, C-603/22, EU:C:2024:685, 117 punktą).

79 Jei nacionalinis teismas, pagal Sąjungos viršenybės principą įpareigotas taikyti Sąjungos teisės nuostatas pagal jam suteiktą jurisdikciją, negali išaiškinti nacionalinio teisinio reglamentavimo taip, kad jis atitiktų Sąjungos teisės reikalavimus, jam tenka pareiga užtikrinti visišką šios teisės reikalavimų veiksmingumą nagrinėjamam ginčui. Tam šis teismas prireikus *ex officio* privalo netaikyti jokių, net ir vėliau priimtų, tiesioginio veikimo Sąjungos teisės nuostatai prieštaraujančių nacionalinės teisės nuostatų ar jurisprudencijos, ir neprivalo prašyti, kad šis nacionalinis teisinis reglamentavimas ar jurisprudencija būtų panaikinti teisėkūros arba kitokiomis konstitucinėmis priemonėmis, arba laukti, kol tai bus padaryta (šiuo klausimu žr. 2024 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo *M. S. ir kt. (Nepilnamečio asmens procesinės teisės)*, C-603/22, EU:C:2024:685, 118 punktą).

80 Kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos turi užtikrinti, kad būtų paisoma teisių, kurias tiesiogiai susiję fiziniai ar juridiniai asmenys kildina iš Sąjungos teisės nuostatos, kuri, atsižvelgiant į jos turinį, yra besąlygiška ir pakankamai tiksli (pagal analogiją žr. 2019 m. spalio 3 d. Sprendimo *Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland ir kt.*, C-197/18, EU:C:2019:824, 32 punktą ir 2022 m. gegužės 19 d. Sprendimo *Spetsializirana prokuratura (Pasislėpusio kaltinamojo bylos nagrinėjimas)*, C-569/20, EU:C:2022:401, 28 punktą).

81 Atsižvelgiant į tai, per nustatytus terminus nepriėmus įgyvendinimo priemonių arba netinkamai perkėlus direktyvą, nacionaliniai teismai ir visos valstybės institucijos turi užtikrinti šių teisių paisymą. Iš tiesų, kaip ir nacionalinis teismas, šios institucijos, įskaitant už įstatymo taikymą atsakingas institucijas, kaip antai policiją ir prokuratūrą, privalo, pirma, netaikyti jokių nacionalinės teisės nuostatų, neatitinkančių besąlyginių ir pakankamai tikslių direktyvos nuostatų, ir, antra, taikyti šias nuostatas tiek, kiek jomis apibrėžiamos teisės, kuriomis asmenys gali remtis valstybės atžvilgiu (šiuo klausimu žr. 1982 m. sausio 19 d. Sprendimo *Becker*, 8/81, EU:C:1982:7, 25 punktą; 1989 m. birželio 22 d. Sprendimo *Costanzo*, 103/88, EU:C:1989:256, 30 ir 31 punktus; 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimo *Francovich ir kt.*, C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428, 11 punktą ir 2023 m. balandžio 20 d. Sprendimo *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Džinozos savivaldybė)*, C-348/22, EU:C:2023:301, 77 punktą).

82 Antra, kiek tai susiję su šio sprendimo 74 punkte nurodytų Sąjungos teisės nuostatų tiesioginiu veikimu, iš suformuotos jurisprudencijos matyti, kad Sąjungos teisės nuostata yra, pirma, besąlyginė, kai joje nustatomas su jokia sąlyga nesiejamas įpareigojimas, kurį įgyvendinant ar kurio poveikiui atsirasti nereikia priimti jokio kito Sąjungos institucijų ar valstybių narių akto, išskyrus aktą, kuriuo šis įpareigojimas perkeliamas į nacionalinę teisę, ir, antra, pakankamai tiksli, kad asmuo galėtų ja remtis, o teismas – taikyti, kai joje įpareigojimas suformuluotas nedviprasmiškai (šiuo klausimu žr. 1968 m. balandžio 3 d. Sprendimo *Molkerei-Zentrale Westfalen / Lippe*, 28/67, EU:C:1968:17, p. 226; 2022 m. kovo 8 d. Sprendimo *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Tiesioginis veikimas)*, C-205/20, EU:C:2022:168, 18 punktą ir 2022 m. rugpjūčio 1 d. Sprendimo *TL (Vertimo žodžiu ir raštu nebuvimas)*, C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, 50 punktą).

83 Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad net jei direktyva palieka valstybėms narėms tam tikrą diskreciją nustatyti jos įgyvendinimo būdus, galima manyti, kad jos nuostata yra besąlyginė ir aiški, jei valstybės narės ja vienareikšmiškai įpareigojamos pasiekti tikslų rezultatą, kuris nėra susietas su jokia jame nustatytos taisyklės taikymo sąlyga (šiuo klausimu žr. 2022 m. kovo 8 d. Sprendimo *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Tiesioginis veikimas)*, C-205/20, EU:C:2022:168, 19 punktą ir 2022 m. rugpjūčio 1 d. Sprendimo *TL (Vertimo žodžiu ir raštu nebuvimas)*, C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, 51 punktą). Šiuo atžvilgiu svarbiausia yra tai, kad atitinkama direktyva valstybėms narėms suteikta diskrecija netrukdo nustatyti minimalios apsaugos ar minimalios garantijos, kurios turi būti suteikiamos asmenims, kuriems taikoma ši direktyva (šiuo klausimu žr. 1994 m. liepos 14 d. Sprendimo *Faccini Dori*, C-91/92, EU:C:1994:292, 17 punktą ir 2023 m. balandžio 20 d. Sprendimo *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Džinozos savivaldybė)*, C-348/22, EU:C:2023:301, 65 punktą).

84 Pirma, kiek tai susiję su Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 ir 3 dalimis, viena vertus, iš pačios šios direktyvos 3 straipsnio 2 dalies formuluotės matyti, kad įtariamieji arba kaltinamieji turi teisę turėti advokatą nepagrįstai nedelsiant ir bet kuriuo atveju ne vėliau kaip nuo a–d punktuose paeiliui išvardytų įvykių, atsižvelgiant į tą, kuris yra anksčiausias. Taigi ši direktyva veikia

tiesiogiai, nes pagal ją valstybės narės vienareikšmiškai įpareigojamos užtikrinti teisę turėti advokatą įvykus konkretiems įvykiams, o šios valstybės neturi jokios diskrecijos ar galimybės taikyti šiam įpareigojimui kokias nors sąlygas ir nereikia priimti Sąjungos ar valstybių narių aktų.

85 Nustatant šios teisės turėti advokatą sudedamąsias dalis, minėtos direktyvos 3 straipsnio 3 dalis taip pat veikia tiesiogiai, nes joje besąlygiškai ir pakankamai tiksliai nustatytas minimalus įtariamųjų ar kaltinamųjų apsaugos turinys.

86 Antra, Direktyvos 2016/1919 4 straipsnio 5 dalyje taip pat nurodomas aiškiai nustatytas įpareigojimas, kurio įvykdymas apibrėžtas besąlygiškai.

87 Iš tiesų pagal šios nuostatos formuluotę teisinė pagalba turi būti suteikiama nepagrįstai nedelsiant, vėliausiai prieš apklausą policijoje, kitoje teisėsaugos institucijoje arba teisminėje institucijoje, arba prieš atliekant šios direktyvos 2 straipsnio 1 dalies c punkte nurodytus tiriamuosius ar įrodymų rinkimo veiksmus.

88 Darytina išvada, kad nors pagal minėtos direktyvos 4 straipsnio 2 dalį valstybės narės gali įvertinti finansinę padėtį, pagrįstumą arba abu šiuos aspektus, kad nustatytų, ar turi būti suteikta teisinė pagalba, ši diskrecija negali turėti įtakos šios pagalbos suteikimo momentui, nes šis momentas apibrėžiamas tos pačios direktyvos 4 straipsnio 5 dalyje nurodant tikslų terminą.

89 Trečia, dėl Direktyvos 2016/1919 9 straipsnio, pagal kurį valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad būtų atsižvelgiama į specialiuosius ypač pažeidžiamų asmenų, kurie yra įtariamieji ar kaltinamieji baudžiamajame procese, poreikius, pažymėtina, kad šioje nuostatoje valstybėms narėms nustatyta tiksli pareiga pasiekti rezultatą, ir ji nėra susieta su jokia joje nustatytos normos taikymo sąlyga.

90 Valstybėms narėms suteiktą diskreciją nustatyti, kaip turi būti atsižvelgiama į specialiuosius ypač pažeidžiamų asmenų, kurie yra įtariamieji ar kaltinamieji baudžiamajame procese, poreikius riboja šių valstybių narių pareiga, bendrai ir nedviprasmiškai įtvirtinta toje pačioje nuostatoje, įgyvendinant minėtą direktyvą specialiai atsižvelgti į šiuos asmenis.

91 Iš viso to, kas išdėstyta, matyti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi aiškinti, be kita ko, šio sprendimo 73 punkte nurodytas nacionalinės teisės nuostatas taip, kad jos kuo labiau atitiktų Sąjungos teisę, tam, kad būtų užtikrintas visiškas jos veiksmingumas. Neturėdamas galimybės pateikti tokio aiškinimo, jis turės savo iniciatyva netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, kurios, kaip atrodo, neatitinka Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 ir 3 dalių ir Direktyvos 2016/1919 4 straipsnio 5 dalies ir 9 straipsnio, ir taikyti šias šių direktyvų nuostatas, nes jose įtvirtinti įpareigojimai tenka visoms valstybių narių institucijoms, įskaitant už įstatymo taikymą atsakingas institucijas, kaip antai policiją ir prokuratūrą.

Išvada dėl pirmojo–dešimtojo, tryliktojo ir keturioliktojo klausimų

92 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pirmąjį–dešimtąjį, tryliktąjį ir keturioliktąjį klausimus reikia atsakyti, kad Direktyvos 2016/1919 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis, siejami su Direktyvos 2013/48 3 straipsnio 2 dalies a–c punktais ir 3 straipsnio 3 dalimi, turi būti aiškinami taip, kad valstybės narės turi, pirma, užtikrinti, kad kaltinamojo ar įtariamojo pažeidžiamumas būtų nustatytas ir pripažintas prieš šį asmenį ar įtariamąjį apklausiant baudžiamajame procese arba prieš imantis konkrečių su juo susijusių tyrimo ar įrodymų rinkimo priemonių, ir, antra, užtikrinti jiems teisę turėti advokatą nepagrįstai nedelsiant

suteikiant teisinę pagalbą šio proceso tikslais, ir ne vėliau kaip prieš apklausą policijoje ar kitoje teisėsaugos institucijoje arba prieš atliekant tyrimo ar įrodymų rinkimo veiksmus, kuriuose šis asmuo privalo arba kuriuose jam leidžiama dalyvauti.

Dėl antrojo, dešimtojo, vienuoliktojo ir tryliktojo klausimų, kiek jie susiję su veiksmingos teisių gynimo priemonės reikalavimu ir įrodymų priimtinumu

93 Pirmiausia reikia pažymėti, kad savo vienuoliktojo klausimo formuluotėje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo Direktyvos 2016/1919 8 straipsnį, o ne Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 1 dalį. Vis dėlto šis teismas savo prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvuojamojoje dalyje daro nuorodą į pastarąją nuostatą, nes abu straipsniai susiję su teisių gynimo priemonėmis ir suformuluoti panašiai.

94 Šiomis aplinkybėmis reikia suprasti, kad antruoju, dešimtuoju, vienuoliktuoju ir tryliktuoju klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2013/48 12 straipsnis ir Direktyvos 2016/1919 8 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad pagal juos reikalaujama, kad sprendimai, susiję, pirma, su įtariamojo ar kaltinamojo potencialaus pažeidžiamumo nagrinėjimu ir, antra, su atsisakymu suteikti teisinę pagalbą pažeidžiamam asmeniui ir nusprendžiant apklausti šį asmenį nedalyvaujant advokatui, būtų motyvuoti ir dėl jų būtų galima pasinaudoti veiksminga teisių gynimo priemone. Be to, šis teismas klausia, ar tos pačios nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias baudžiamajame procese teismui neleidžiama pripažinti nepriimtinais kaltę patvirtinančių įrodymų, grindžiamų pažeidžiamo asmens per apklausą, kurią policija ar kitos už įstatymo taikymą atsakingos institucijos atliko pažeisdamos direktyvose 2013/48 arba 2016/1919 numatytas teises, padarytais pareiškimais.

95 Šiuo klausimu visų pirma iš pačios Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 1 dalies ir Direktyvos 2016/1919 8 straipsnio formuluotės matyti, kad įtariamieji ar kaltinamieji turi turėti veiksmingų teisių gynimo priemonių pagal nacionalinę teisę, kuriomis galėtų pasinaudoti tais atvejais, kai pažeidžiamos šiose direktyvose numatytos jų teisės.

96 Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad pagal pirmąją iš šių nuostatų valstybės narės įpareigojamos užtikrinti, kad būtų paisoma teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisės į gynybą, įtvirtintų atitinkamai Chartijos 47 straipsnyje ir 48 straipsnio 2 dalyje, numatant veiksmingą teisių gynimo priemonę, leidžiančią kiekvienam įtariamajam ar kaltinamajam kreiptis į teismą, kuris išnagrinėtų, ar nebuvo pažeistos iš Direktyvos 2013/48 kylančios jų teisės (šiuo klausimu žr. 2023 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Asmens krata)*, C-209/22, EU:C:2023:634, 51 punktą).

97 Toks pats aiškinimas taikytinas ir Direktyvos 2016/1919 8 straipsniui. Iš tiesų teisinės pagalbos suteikimas yra vienas iš Chartijos 47 straipsnio trečioje pastraipoje aiškiai garantuojamos teisės į veiksmingą teisinę gynybą aspektų, nes šios direktyvos tikslas – užtikrinti Direktyvoje 2013/48 numatytos teisės turėti advokatą veiksmingumą. Taigi bendru veikimu šios dvi direktyvos padeda įgyvendinti Chartijos 47 straipsnio pirmoje pastraipoje įtvirtintą teisę į veiksmingą teisinę gynybą, nes teisinės pagalbos suteikimas palengvina naudojimąsi teise turėti advokatą (šiuo klausimu žr. 2023 m. birželio 22 d. Sprendimo *K. B. ir F. S. (Nagrinėjimas savo iniciatyva baudžiamosios teisės srityje)*, C-660/21, EU:C:2023:498, 44 punktą).

98 Darytina išvada, kad Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 1 dalis ir Direktyvos 2016/1919 8 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiama bet kokia nacionalinė priemonė, užkertanti kelią pasinaudoti veiksmingomis teisinės gynybos priemonėmis, kai pažeidžiamos šiomis direktyvomis užtikrinamos teisės (šiuo klausimu žr. 2019 m. rugsėjo 19 d. Sprendimo *Rayonna prokuratura Lom*, C-467/18, EU:C:2019:765, 57 ir 58 punktus ir 2023 m. birželio 22 d. Sprendimo *K. B. ir F. S. (Nagrinėjimas savo iniciatyva baudžiamosios teisės srityje)*, C-660/21, EU:C:2023:498, 37 punktą).

99 Be to, reikia pažymėti, kad pagal Chartijos 47 ir 48 straipsnius valstybės narės neįpareigojamos nustatyti savarankiškų teisių gynimo priemonių, kuriomis įtariamieji ar kaltinamieji, gindami jiems pagal šias direktyvas suteiktas teises, galėtų pasinaudoti. Iš tiesų, remiantis suformuota jurisprudencija, Sąjungos teisė, įskaitant Chartijos nuostatas, neįpareigoja valstybių narių nustatyti kitų teisių gynimo priemonių nei tos, kurios jau numatytos pagal nacionalinę teisę, nebent iš nagrinėjamos nacionalinės teisinės sistemos struktūros matyti, kad nėra jokių teisminės gynybos priemonių, leidžiančių, nors ir netiesiogiai, užtikrinti iš Sąjungos teisės kylančių teisės subjektų teisių apsaugą (šiuo klausimu žr. 2007 m. kovo 13 d. Sprendimo *Unibet*, C-432/05, EU:C:2007:163, 71 punktą; 2021 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Randstad Italia*, C-497/20, EU:C:2021:1037, 62 punktą ir 2023 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Asmens krata)*, C-209/22, EU:C:2023:634, 54 punktą).

100 Šiuo klausimu reikia pridurti, kad Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 1 dalyje ir Direktyvos 2016/1919 8 straipsnyje nustatyta, kad teisė siekti, kad būtų nustatyti galimi šiomis direktyvomis suteiktų teisių pažeidimai, suteikiama „pagal nacionalinę teisę“, o Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 2 dalyje patikslinta, kad įrodymų priimtinumas ir toliau reglamentuojamas nacionalinėmis taisyklėmis ir sistemomis.

101 Vadinasi, šiose nuostatose nenustatyta nei tvarkos, pagal kurią turi būti galima pareikšti kaltinimus dėl minėtų teisių pažeidimų, nei momento, kada vykstant baudžiamajam procesui tai gali būti padaryta, valstybėms narėms paliekant tam tikrą diskreciją nustatyti konkrečias teisių gynimo priemones (šiuo klausimu žr. 2023 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Rayonna prokuratura Lovech, teritorialno otdelenie Lukovit (Asmens krata)*, C-209/22, EU:C:2023:634, 52 punktą), su sąlyga, kad, kaip matyti iš Direktyvos 2013/48 12 straipsnio 2 dalies, vertinant įtariamųjų arba kaltinamųjų vykstant baudžiamajam procesui padarytus pareiškimus arba įrodymus, gautus pažeidžiant jų teisę turėti advokatą, turi būti gerbiamos teisės į gynybą ir į teisingą bylos nagrinėjimą.

102 Taigi nė viena šių direktyvų nuostata neįpareigoja nacionalinio teismo automatiškai neatsižvelgti į visus įrodymus, gautus pažeidžiant direktyvomis 2013/48 ir 2016/1919 suteiktas teises. Vis dėlto pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, į kurią, kaip pažymėta Direktyvos 2013/48 50 ir 53 konstatuojamosiose dalyse ir 17 ir 30 konstatuojamosiose dalyse, reikia atsižvelgti nustačius procesinį pažeidimą, nacionaliniai teismai turi įvertinti, ar šis pažeidimas buvo pašalintas vėliau vykstant procesui (šiuo klausimu žr. 2024 m. gegužės 14 d. Sprendimo *Stachev*, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, 96 punktą).

103 Taigi, jeigu įrodymai buvo surinkti pažeidžiant šių direktyvų reikalavimus, reikia nustatyti, ar, nepaisant šio pažeidimo, bylą nagrinėjančiam teismui priimant sprendimą visas baudžiamasis procesas gali būti laikomas teisingu, atsižvelgiant į įvairius veiksnius, įskaitant tai, ar parodymai, surinkti nedalyvaujant advokatui, yra neatsiejama arba svarbi asmens kaltę patvirtinančių įrodymų dalis, ir į kitų byloje esančių įrodymų reikšmę (2024 m. gegužės 14 d. Sprendimo *Stachev*, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, 97 punktas).

104 Darytina išvada, kad Sąjungos teisė neįpareigoja valstybių narių numatyti galimybės teismui pripažinti nepriimtinais kaltę patvirtinančius įrodymus, grindžiamus pažeidžiamo asmens per apklausą, kurią policija ar kita už įstatymo taikymą atsakinga institucija atliko pažeisdama direktyvose 2013/48 ir 2016/1919 numatytas teises, padarytais pareiškimais, tačiau su sąlyga, kad vykstant baudžiamajam procesui šis teismas gali patikrinti, ar šios teisės, atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį ir 48 straipsnio 2 dalį, buvo užtikrintos, ir imtis visų priemonių dėl šio pažeidimo, visų pirma kiek tai susiję su tokiomis sąlygomis gautų įrodymų įrodomąja galia (pagal analogiją žr. 2024 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo *M. S. ir kt. (Nepilnamečio asmens procesinės teisės)*, C-603/22, EU:C:2024:685, 174 punktą).

105 Galiausiai iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad įgyvendindamos direktyvas 2013/48 ir 2016/1919 valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų laikomasi reikalavimų, kylančių tiek iš Chartijos 47 straipsnio pirmoje ir antroje pastraipose įtvirtintos teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, tiek iš Chartijos 48 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos teisės į gynybą (šiuo klausimu žr. 2023 m. birželio 22 d. Sprendimo *K. B. ir F. S. (Nagrinėjimas savo iniciatyva baudžiamosios teisės srityje)*, C-660/21, EU:C:2023:498, 40 punktą).

106 Pagal suformuotą jurisprudenciją motyvų nurodymas yra teisės į veiksmingą teisinę gynybą aspektas, nes leidžia užtikrinti veiksmingą teisminę kontrolę. Be to, tam, kad įtariamasis arba kaltinamasis galėtų geriausiomis sąlygomis ginti pagal šias direktyvas jiems suteiktas teises ir visiškai susipažinęs su informacija nuspręsti, ar jam naudinga pareikšti ieškinį teisme, kompetentinga nacionalinė institucija turi jam nurodyti savo atsisakymo motyvus (šiuo klausimu žr. 1987 m. spalio 15 d. Sprendimo *Heylens ir kt.*, 222/86, EU:C:1987:442, 15 punktą ir 2011 m. kovo 17 d. Sprendimo *Peñarroja Fa*, C-372/09 ir C-373/09, EU:C:2011:156, 63 punktą).

107 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Direktyvos 2013/48 12 straipsnis ir Direktyvos 2016/1919 8 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad pagal juos reikalaujama, kad sprendimai, pirma, dėl įtariamojo arba kaltinamojo potencialaus pažeidžiamumo tyrimo ir, antra, dėl atsisakymo suteikti teisinę pagalbą pažeidžiamam asmeniui ir dėl šio asmens apklausos nedalyvaujant advokatui būtų motyvuoti ir dėl jų būtų galima pasinaudoti veiksminga teisių gynimo priemone.

108 Vis dėlto pagal šias nuostatas nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, pagal kuriuos baudžiamajame procese teismui neleidžiama pripažinti nepriimtinais kaltę patvirtinančius įrodymus, grindžiamus pažeidžiamo asmens per apklausą, kurią policija ar kita už įstatymo taikymą atsakinga institucija atliko pažeisdama direktyvose 2013/48 arba 2016/1919 numatytas teises, padarytais pareiškimais, su sąlyga, kad vykstant baudžiamajam procesui šis teismas gali patikrinti, ar šios teisės, atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį ir 48 straipsnio 2 dalį, buvo užtikrintos, ir imtis visų priemonių dėl šio pažeidimo, visų pirma kiek tai susiję su tokiomis sąlygomis gautų įrodymų įrodomąja galia.

Dėl dvyliktojo klausimo

109 Dvyliktuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar įtariamojo apklausa psichiatrinėje ligoninėje, nedalyvaujant advokatui ir neatsižvelgiant į nesaugumą, esant ypač ribotai saviraiškos laisvei ir specifiniam psichiniam pažeidžiamumui, yra nežmoniškas elgesys, kaip tai suprantama, be kita ko, pagal Chartijos 4 straipsnį.

110 Šiuo klausimu iš suformuotos jurisprudencijos matyti, kad, siekiant pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui naudingą Sąjungos teisės išaiškinimą, reikia, kad šis teismas apibrėžtų pateikiamų klausimų faktines aplinkybes ir teisinį pagrindą arba bent paaiškintų šiuos klausimus pagrindžiančias faktines prielaidas. Be to, šis teismas turi nurodyti tikslias priežastis, dėl kurių nacionalinis teismas kelia Sąjungos teisės aiškinimo klausimus ir mano, kad būtina Teisingumo Teismui pateikti prejudicinį klausimą (šiuo klausimu žr. 1993 m. sausio 26 d. Sprendimo *Telemarsicabruzzo ir kt.*, C-320/90–C-322/90, EU:C:1993:26, 6 punktą; 2009 m. rugsėjo 8 d. Sprendimo *Portuguesa de Futebol Profissional ir Bwin International*, C-42/07, EU:C:2009:519, 40 punktą ir 2024 m. liepos 29 d. Sprendimo *LivaNova*, C-713/22, EU:C:2024:642, 54 punktą).

111 Kaip nurodyta Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnio a ir c punktuose, prašyme priimti prejudicinį sprendimą, be kita ko, turi būti glaustai išdėstytos reikšmingos faktinės aplinkybės arba bent jau faktai, kuriais grindžiami klausimai, taip pat nurodytos priežastys, paskatinusios prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikiantį teismą kelti klausimą dėl tam tikrų Sąjungos teisės nuostatų išaiškinimo ar galiojimo, ir jo nustatytas ryšys tarp šių nuostatų bei pagrindinėje byloje taikomų nacionalinės teisės aktų.

112 Nagrinėjamu atveju prašyme priimti prejudicinį sprendimą nėra jokios informacijos apie K. P. apklausos ligoninėje sąlygas. Šis prašymas taip pat neleidžia suprasti, kodėl atsakymas į dvyliktąjį klausimą yra būtinas tam, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų išspręsti ginčą pagrindinėje byloje.

113 Šiomis aplinkybėmis dvyliktasis klausimas yra nepriimtinas.

Dėl penkioliktojo klausimo

114 Penkioliktuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar pagal Sąjungos teisę draudžiamos nacionalinės teisės aktų nuostatos, kuriose nustatoma prokuratūros priklausomybė nuo vykdomosios valdžios institucijos, kaip antai teisingumo ministro, ir, jei taip, ar ikiteisminiame baudžiamosios bylos etape prokuroras turi netaikyti tokių Sąjungos teisei prieštaraujančių nacionalinės teisės nuostatų.

115 Nagrinėjamu atveju iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktos informacijos matyti, kad pagrindinėje byloje ikiteisminio tyrimo etapas yra baigtas. Šiomis aplinkybėmis klausimas, ar ikiteisminiame baudžiamosios bylos etape prokuroras pagal Sąjungos teisę turi pareigą netaikyti Sąjungos teisei prieštaraujančių nacionalinės teisės nuostatų, kad būtų užtikrintas šių asmenų teisių veiksmingumas, susijęs ne su Sąjungos teisės išaiškinimu siekiant objektyvaus poreikio – priimti sprendimą pagrindinėje byloje, o yra bendro ir hipotetinio pobūdžio.

116 Šiuo klausimu pagal suformuotą jurisprudenciją SESV 267 straipsnyje numatyta procedūra yra Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų bendradarbiavimo priemonė, dėl kurios Teisingumo Teismas pateikia nacionaliniams teismams Sąjungos teisės išaiškinimą, kuris reikalingas sprendimui jų nagrinėjamose bylose priimti, ir kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateikiamas ne dėl to, kad būtų suformuluotos patariamosios nuomonės bendro pobūdžio arba hipotetiniais klausimais, o dėl to, kad reikia veiksmingai išspręsti ginčą (šiuo klausimu žr. 1981 m. gruodžio 16 d. Sprendimo *Foglia*, 244/80, EU:C:1981:302, 18 punktą; 1990 m. spalio 18 d. Sprendimo *Dzodzi*, C-297/88 ir C-197/89, EU:C:1990:360, 33 punktą; 2020 m. kovo 26 d.

Sprendimo *Miasto Łowicz ir Prokurator Generalny*, C-558/18 ir C-563/18, EU:C:2020:234, 44 punktą ir 2024 m. rugsėjo 5 d. Sprendimo *M. S. ir kt. (Nepilnamečio asmens procesinės teisės)*, C-603/22, EU:C:2024:685, 75 punktą).

117 Šiomis aplinkybėmis penkioliktasis klausimas yra nepriimtinas.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

118 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (antroji kolegija) nusprendžia:

1. **2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms 2 straipsnio 1 dalies b punktas, 4 straipsnio 5 dalis ir 9 straipsnis, siejami su 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu 3 straipsnio 2 dalies a–c punktais ir 3 straipsnio 3 dalimi,**

   turi būti aiškinami taip:

   valstybės narės turi, pirma, užtikrinti, kad kaltinamojo arba įtariamojo pažeidžiamumas būtų nustatytas ir pripažintas prieš šį asmenį ar įtariamąjį apklausiant baudžiamajame procese arba prieš imantis konkrečių su juo susijusių tyrimo ar įrodymų rinkimo priemonių, ir, antra, užtikrinti jiems teisę turėti advokatą nepagrįstai nedelsiant suteikiant teisinę pagalbą šio proceso tikslais, ir ne vėliau kaip prieš apklausą policijoje ar kitoje teisėsaugos institucijoje arba prieš atliekant tyrimo ar įrodymų rinkimo veiksmus, kuriuose minėtas asmuo arba minėtas įtariamasis privalo arba kuriuose jam leidžiama dalyvauti.

2. **Direktyvos 2013/48 12 straipsnis ir Direktyvos 2016/1919 8 straipsnis**

   turi būti aiškinami taip:

   pagal juos reikalaujama, kad sprendimai, pirma, dėl įtariamojo arba kaltinamojo potencialaus pažeidžiamumo tyrimo ir, antra, dėl atsisakymo suteikti teisinę pagalbą pažeidžiamam asmeniui ir dėl šio asmens apklausos nedalyvaujant advokatui būtų motyvuoti ir dėl jų būtų galima pasinaudoti veiksminga teisių gynimo priemone.

   Kita vertus, šioms nuostatoms neprieštarauja nacionalinis teisinis reglamentavimas, pagal kurį vykstant baudžiamajam procesui teismui neleidžiama pripažinti nepriimtinais kaltę patvirtinančių įrodymų, grindžiamų pažeidžiamo asmens per apklausą, kurią policija ar kita už įstatymo taikymą atsakinga institucija atliko

pažeisdama direktyvose 2013/48 arba 2016/1919 numatytas teises, padarytais pareiškimais, su sąlyga, kad vykstant baudžiamajam procesui šis teismas gali patikrinti, ar šios teisės, atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnį ir 48 straipsnio 2 dalį, buvo užtikrintos, ir imtis visų priemonių dėl šio pažeidimo, visų pirma kiek tai susiję su tokiomis sąlygomis gautų įrodymų įrodomąja galia.

Parašai.